

SÍDLA

GEOGRAFIE OBYVATELSTVA A OSÍDLENÍ II/3

- Vesnice X město jako „protikladný pár – setrvačnost dosavadních/stávajících představ o území
 - (průmyslově) vyspělé státy, kulturní oblasti
- Venkovská sídla – závislá na
 - Zemědělství (RATZEL 1891), rybolovu, lesním hospodářství
- Selská (závislá na zemědělství) X ne-
 - Prvotní produkce, místo a pole / venkov
 - Hornická
 - Neměstská?

VLASTNOSTI / KRITÉRIA VENKOVSKÝCH SÍDEL (LIENAU 2000)

- Malá velikost, hustota a výška
- Nízká či absence střediskovosti
- Slabé propojení navzájem
- Nedostatečná rozmanitost a kvalita pracovních míst, nízký podíl průmyslu
- Převažující vyjíždka za prací
- Sociálně „přehlednutelná“ společnost (společenství), vyšší sociální kontrola / nižší anonymita
- Převaha rodinných domů (1/2)

- Městská práva
 - Obsahově prázdné, bez právní síly (střední Evropa)
- Populační velikost
 - 2000?, mezinárodně nejednotné – OSN 20 tis.
- Jiné vědní disciplíny:
 - Národní hospodářství: sekundér, terciér
 - Sociologie: anonymita, dominance malých domácností
 - Architektura: uzavřenost, hustota
 - Ekologie: nižší biodiverzita, umělé prostředí, vyšší zatížení

VÝVOJ URBANISTICKÉ FORMY VESNIC (PEŠKOVÁ, Z.): TYPOLOGIE VESNICKÝCH SÍDEL

○ Podle Máčela (1955):

- ves dvorcová, hromadná, lánová, ulicovka, silniční, půdorys žebrový, žebříčkový, křížový, tvaru „T“, „L“, návesní ulicovka, ves řádková, řetězovka, okrouhlice, lesní lánová ves, návesní

○ Podle Černého (1979):

- lesní lánová ves, lesní lánová, návesní ves, silniční ves, silniční návesovka, ulicovka, řádková ves, návesovka, okrouhlice

○ Podle Frolce – Vařeky (1983):

- řadová ves, hromadná ves, řádková ves, ulicová vesnice, lesní návesní ves, návesní vesnice, návesní silnicovka

TYPOLOGIE PLUŽINY (ČERNÝ, E. 1979)

○ Plužina:

- všechny pozemky patřící k vesnici a využívané k zemědělským aktivitám
- jedním ze základních pojmů užívaných v dějinách středověkého osídlení.
- úseková,
- dělených úseků,
- traťová,
- nepravidelná traťová,
- délková,
- záhumenicová lesní lánové vsi,
- paprscitá záhumenicová lesní návesní vsi,
- kompaktní,
- rozštěpená,
- rozptýlená.

FORMY VENKOVSKÝCH SÍDEL / 1

1. Rostlé (přírodní, přirozené, nepravidelné) formy:

- Hromadné vesnice:
 - Soustředěné
 - Rozvolněné
 - návěsní
- Komunikační vesnice:
 - Uliční, silniční, řádkové, potoční
- Vísky
- Rozptýlené vesnice (dvorcové)

FORMY VENKOVSKÝCH SÍDEL / 2

2. Pravidelné (geometrické/normové) formy:

- Lánové vesnice – vesnice s lánovou/délkovou plužinou:
 - Rozvolněné
 - Soustředěné:
 - lineární/ortogonální, radiální, smíšené
 - Návesní (návesovky):
 - ortogonální (se čtvercovou/ obdélníkovou návší), radiální a polygonální, smíšené, malé návesní vesnice

FORMY VENKOVSKÝCH SÍDEL / 3

2. Pravidelné (geometrické/normové) formy:

- Komunikační vesnice:
 - Lineární, návesní (návsí vřetenového, trojúhelníkového či jiného tvaru)
- Vesnice vzniklé druhotnou parcelací dvora
 - raabizace
- Ostatní geometrické formy vesnic
 - Vesnice komponované

3. Smíšené a ostatní formy

BAŠE, M. (2006)

SÍDLA A STAVBY NA VENKOVĚ

- Osídlení venkova – včera, dnes a zítra?
- Venkov:
 - „postupně dlouhodobě vylidňovaný, hledá, resp. by měl hledat motivaci pro udržení své „partnerské protiváhy“ vůči městům“ (s. 5)
- Souběh existence a proměny „mnoha odlišných venkovů“ (v ČR PERLÍN 1997) – podle:
 - Historických i trvajících odlišností regionů
 - Úrovně vybavenosti a dostupnosti velkých měst
 - Míry „odlehlosti“ lokalit

- Venkovské osídlení dlouho v pozadí zájmu
 - Vstup zemědělské velkovýroby do krajiny a osídlení
 - Odliv pracovní síly z venkova do měst
 - Obnova nejrozličnějšími formami a z různých pozic:
 - Památková ochrana, sociální a ekonomické aspekty, dopravní obslužnost, nové pracovní příležitosti, ekologie
- Nové poslání venkova / rehabilitace urbanismu
 - Soběstačnost v zajišťování potravin → „jak zacházet s krajinou“, multifunkční využití
- Architektura a urbanismus ...“určují budoucí ráz naší země“ (CÍLEK)
- Town-planning → country (environmental) planning
 - celé sídelní struktury, tj. neměstských sídel a volné krajiny

- Územní plány/plánování venkovských obcí
 - Hledání ploch pro výstavbu RD, případně komerčních a výrobních areálů X
 - Problémy existujících urbanistických formací a tradičních staveb neřešeny☹ →
 - Znovu obnovit regionální „nadhled“
- Regenerace venkova potřebnou alternativou
 - Mezinárodní konkurence, energetické plodiny, agroturistika
- VV

VENKOV, KRAJINA, OSÍDLENÍ

○ Srovnatelné pojmy

- Venkov: Land; country, countryside, rural, provincial
- Vesnice: Gemeinde/Kommune; village; campagne
- Krajina: Landschaft; landscape; pays; REGIO

○ Venkovský prostor

- Část nezastavěná městskou zástavbou, tj. volná krajina doplněná původním venkovským osídlením, tj. zemědělským, a plochami neurčenými těžbou, energetikou, dopravou či průmyslem
- Otázka řádovosti (velikosti, kategorie prostorové jednotky)
 - Stát ↔ katastr

VENKOV

- Volná krajina (přírodní, kultivovaná/kulturní)
 - Využívána jako mezi-prostor, „inertní“ prostor k propojování důležitých center
- Trvalé osídlení
 - venkovských/ zemědělských/ rurálních sídel, sloužící či ne- původnímu účelu
- Přechodné osídlení, určené
 - K rekreaci
 - Pro náboženské účely
 - Výrobní nebo výzkumné areály
 - Oblasti těžební
 - Areály průmyslové výroby a skladů
 - K dopravě
 - Komerční celky

DEFINICE VENKOVA

- OECD / EU – Eurostat
 - Hustota zalidnění: 150 → 100 obyv./km²
 - (prvovýroba / zemědělství, těžba) disperze osídlení – míra obydlení
- Aplikace v ČR na úrovni:
 - Obcí: 80 % = 75 % plochy a/nebo
 - regionů:
 - Výrazně venkovské – více než 50 % venkovského obyvatelstva (ve venkovských obcích) / 6 % obyvatelstva (EU 10)
 - Venkovské – 15-50 % venkovského obyvatelstva / 60 (30)
 - *Výrazně městské – s méně než 15 % / 34 (60)*
- Počet obyvatel
 - Do 2000 trvalých
 - *Město: 3000+*
 - ?2000-3000?

TYPY SÍDEL PODLE ROZSAHU / 1

○ Venkovská samota

- Nejmenší typ sídelní jednotky (zástavby) v krajině
 - Výlučná poloha: zámeček, hájovna („na doslech“ / „na dohled“)

○ Rozptýlená venkovská zástavba

- Soubor solitérních stavení, „samostatné hospodářské jednotky“
 - Obklopení kultivovanou krajinou, s převahou přírodního prostředí

○ Kolonie, osada

- Prostorově samostatnou X integrovanou součástí obce, podmíněno:
 - Sociálně (kolonie chudých), ekonomicky (těžba dřeva, uhlí), využitím volného času (chaty, zahrádky)

TYPY SÍDEL PODLE ROZSAHU / 2

○ Zemědělská vesnice

- Tradiční soubor hospodářských a obytných staveb, obsahující veřejný prostor a veřejné stavby
 - Různé prostorové uspořádání
 - Dostupnost volné krajiny z většiny parcel

○ Post-agrární vesnice

- Změny charakteru zástavby vlivem města
- Odchod lidí z venkova do měst X imigrace nových obyvatel z měst
- Kolektivizace zemědělství, bytová výstavba, „přiblížení venkova městu“
- Chalupaření: individuální rekreace na venkově, přesun starších obyvatel natrvalo/sezónně
- Narušení tradičního charakteru

URBANISTICKÁ KATEGORIZACE VENKOVSKÝCH SÍDEL – PŘÍSTUPY:

- Přírodní podmínky
 - Způsob přeměny/kultivace původního prostředí / adaptace
- „úživný“ prostor
 - Pro určitý počet obyvatel → stabilizace osídlení, kulturní hodnocení
 - Výměra jednotlivých kultur → krajinný obraz, prostor
- Členění prostoru – mozaika ploch:
 - Primární základ: utváření (morfologie) terénu
 - Druhotné členění: plochy využívané, využitelné, nedotčené

URBANISTICKÁ KATEGORIZACE VENKOVSKÝCH SÍDEL / 1

I. **Zasazení sídla do krajinného prostoru (setting)**

I. Morfologie terénu

- Rovina, návrší, mírný svah, údolí, kotlina, kombinace

II. Charakter krajinného rámce

- Otevřený obzor, uzavřený, střídavě

III. Převažující členění okolního prostoru

- Plošné (dvoudimenzionální), prostorové (objemové, třídimenzionální)

IV. Převažující měřítko struktury okolního prostoru

- Velké, malé, obě měřítka

V. Významné přírodní a umělé prvky a plochy v prostorové scéně (tj. v okolí sídla)

- Prvky geologické povahy, vodní toky, vegetační povahy, lidská díla

URBANISTICKÁ KATEGORIZACE VENKOVSKÝCH SÍDEL / 2

I. Kritéria pro vlastní sídla – podle

- I. Výrazné/ne- polohy
 - Na nejvyšším/nejnižším místě, svahu...
- II. Prostorového uspořádání (formace) zástavby
 - Uspořádání plužiny, zástavby
- III. Rozsahu zastavěných ploch
 - Koncentrovaná sídla rozsahu malého (do 500 m délky), středního (-1000), velkého (1000+), rozptýlená (plocha?)
- IV. Míry změn zástavby vzhledem k prvotní formaci
 - Nedotčená, součástí nového celku – ale lokálně čitelná, součástí nového celku – nečitelná, původní neexistuje
- V. Povahy rozšíření (adice) původní formace
- VI. Stavů a míře změn parcelace zástavby
- VII. Převládajícího charakteru zástavby

URBANISTICKÁ KATEGORIZACE VENKOVSKÝCH SÍDEL / 3

- I. Povahy rozšíření (adice) původní formace
 - Rozšířením na okrajích, prodlužováním, zřizováním zástavby podél paralelních komunikací, představením zástavby před původní uliční čáru, zřizováním nových celků, jinak
- II. Stavů a míře změn parcelace zástavby
 - Rozvolněná na okrajích – beze změn v centru; beze změn v centru i jinde; rozvolněná na okrajích – zahuštěná v centru; rozvolněná všude – charakter seskupených samot
- III. Převládajícího charakteru zástavby
 - Původní, přestavěná, novodobá, prolínání, paralelně
- IV. Znejasnění původního charakteru zástavby
 - Přestavba (pří-, ve-, do-), zvýšení hustot X výšky zástavby

URBANISTICKÁ KATEGORIZACE VENKOVSKÝCH SÍDEL / 4

- I. Počtu a charakteru veřejných prostorů
 - Jednoho, více / popsat
- II. Uplatnění přírodních prvků a ploch v zastavěné části
 - Vysoká zeleň, vodní tok/plocha
 - důležitý, doplňkový, nevýrazný / chybí
- III. Existence a významu dominant
 - Přírodní objemy (kopce, skály), umělé objemy (věže, zámky...)
 - Určující, lokální, vzájemně působící
- IV. Zastoupení a uplatnění kulturních památek a architektonicky cenných objektů
 - Vesnická památková rezervace/zóna, významný podíl, několik, solitér / nemá

